

Prof. dr hab. Marek Wasilewski

Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu

Recenzja pracy doktorskiej mgr Magdaleny Szymków w związku z przewodem doktorskim wszczętym w Państwowej Wyższej Szkole Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi

Analiza dorobku artystycznego i pedagogicznego

Magdalena Szymków [REDACTED] 6 czerwca 1997 roku ukończyła wyższe studia magisterskie na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego, jest także absolwentką dziennikarstwa na Uniwersytecie Warszawskim (2010) oraz Mistrzowskiej Szkoły Filmowej Andrzeja Wajdy (2010) oraz programu Berlinale Talents (2014/2015). Była stypendystką Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej (2010) oraz Amsterdamskiego Funduszu Sztuki (2014/2015). Podjęła studia doktoranckie w Państwowej Szkole Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi.

Jest autorką filmów „Mój Dom”(2012), „Kolaudacja” (2014), „Piszę do Ciebie kochanie” (2018) oraz „Reporter” (work in progres). W 2019 roku stworzyła widowisko Sopot 68_Remake 2019 oparty na jej filmie dokumentalnym „Piszę do Ciebie kochanie”. W 2021 roku była 2 reżyserką i researcherką archiwaliów do filmu K. Mikurdy „Ucieczka na srebrny glob” . Była także 2 reżyserką następujących filmów: Dalej Prosto E. Sniegoskiej (2019), Pustostan A. Trzebuchowskiej (2019), Słodki koniec dnia J. Borcucha (2019) Rodzinne Rozgrywki K. Rusa (2020) Lepsza Połowa K. Rusa (2020) W lesie dziś nie zasnie nikt B.M. Kowalskiego, Otwórz Oczy A. Jadowskiej i A. Panka (2021), Wiarołom P. Złotorowicza (2022). Magdalena Szymków była także odpowiedzialna za dokumentację archiwalną dziesięciu filmów, których listę przedstawiła w dokumentacji. Doktorantka jest także laureatka wielu nagród krajowych i międzynarodowych w tym m. innymi: Grand Prix za najlepszy film na Solanin Film Festival

2012 w Nowej Soli za film „Mój Dom”, Nagroda dla najlepszego filmu dokumentalnego na festiwalu Regiofun 2012 w Katowicach za film Mój Dom, Nagroda Stowarzyszenia Filmowców Polskich 2012 za montaż na Krakowskim Festiwalu Filmowym 2012 za film Mój Dom, Nagroda za najlepszy film krótkometrażowy na festiwal of Migrant Film 2013 za film Mój Dom, Nagroda za najlepszy film dokumentalny oraz nagroda publiczności na Woman Media Arts Film Festival za film Mój Dom Sydney Australia, Wyróżnienie honorowe Amerykańskich Krytyków Filmowych na RochesterIFF w Nowym Jorku za film Mój Dom, Nagroda Prasowa za montaż filmu „Piszę do Ciebie kochanie” na Film Festival w Łodzi 2018, jantar 2018 za montaż filmu „Piszę do Ciebie kochanie” na festiwalu Młodzi i Film w Koszalinie 2018 r. Nagroda Grand Prix 2019 za najlepszy film na festiwal Filmowy Nowy Nurt w Kielcach za fil „Piszę do Ciebie kochanie”.

Filmy jej autorstwa i współautorstwa brały udział w licznych festiwalach filmowych na całym świecie. Ich szczegółowa lista załączona jest w dokumentacji przedstawionej przez doktorantkę. Magdalena Szymków angażowała się także w wiele projektów filmowych i wystawienniczych w charakterze kuratorki. W 2003 była kuratorką wystawy Polski Plakat Filmowy w Mediolanie, oraz była kuratorką Przeglądu Filmów Polskich w Mediolanie „Giovane film polacco a Milano” w tym samym roku była także kuratorką mediolańskiej wystawy fotograficznej Ryszarda Kapuścińskiego. W roku 2004 była kuratorką przeglądu polskich filmów dokumentalnych na Festiwalu Filmów CircuitoOff w Wenecji a w latach 2006-2008 była kuratorka wystaw fotografii Ryszarda Kapuścińskiego w Bolonii, Genui, Rzymie, Bolzano, Riccione i Katanii.

Doktorantka posiada także doświadczenie pedagogiczne. Pracuje obecnie jako asystentka w pracowni Filmu Eksperymentalnego dr hab. Huberta Czerepoka na Akademii Sztuki w Szczecinie.

Magdalena Szymków jest dokumentalistką, scenarzystką i dziennikarką, w swoich filmach zajmuje się zagadnieniami dotyczącymi pamięci i przeszłości, jak sama pisze – tradycję dokumentu łączy z przetwarzaniem archiwaliów, home movies i found footage.

Analiza pracy doktorskiej

Magdalena Szymków przedstawiła rozprawę doktorską pod tytułem „Rekonstrukcja czasu, miejsc i przeżyć w filmie dokumentalnym poprzez found footage, w oparciu o pracę filmową „Okupacja 1968. Pisze do Ciebie kochanie.” Jest to tekst, który w kompetentny i jasny sposób przedstawia kontekst powstania i recepcji filmu będącego dziełem doktorskim. Autorka przede wszystkim koncentruje się na sztuce audiowizualnego recyklingu jakim jest film found footage, który wykorzystywany jest bardzo intensywnie nie tylko w obszarach awangardy filmowej ale także w polu współczesnych sztuk wizualnych. Obie tradycje zresztą przenikają się wzajemnie i czerpią ze swojego artystycznego dorobku. Istotną kwestią związaną ze współczesnym wzrostem zainteresowania techniką found footage jest postępująca digitalizacja, restauracja i dostępność online wielu materiałów filmowych realizowanych na taśmach 8mm, 16mm i VHS. Są to często zasoby prywatnych archiwów, które przedstawiają intymny, indywidualny punkt widzenia, które wolne są od zasad konwencji tradycyjnego języka filmowego, które stają nowymi zasobami kolektywnej pamięci. Autorka zwraca uwagę na to, że wpisana w estetykę tych nagrań destrukcja techniczna materiału staje się w ich przypadku atutem poświadczającym ich autentyczność a nie wadą. Doktorantka proponuje swoją typologię filmów found footage w oparciu o referencje tematyczne, formalne i subwersywne. Tekst rozprawy zapoznaje nas z najważniejszymi faktami z historii filmu found footage i najważniejszymi przedstawicielami gatunku. Następnie wprowadza nas w zagadnienia związane bezpośrednio z filmem doktorskim, wykazując związki tego filmu z problemami opisanymi uprzednio. Choć moim zdaniem rozprawa napisana jest w sposób poprawny, jasny i bardzo dobrze ujmuje przedstawione zagadnienia, autorka nie ustrzegła się drobnych błędów. Jednym z nich jest konsekwentne mylenie Józefa Robakowskiego ze Zbigniewem Rybczyńskim, co uznaję za pomyłkę korektorską. Dużym minusem formalnym pracy jest brak numerów stron w przypisach. Mimo tych niedociągnięć formalnych pracy, dostrzegam i doceniam jej wartość merytoryczną.

Magdalena Szymków przedstawiła jako artystyczną część swojego doktoratu pracę filmową pod tytułem „Okupacja 1968. Piszę do Ciebie kochanie.” Film powstał jako część

międzynarodowego projektu, który w 50 rocznicę najazdu wojsk państw Układu Warszawskiego na Czechosłowację w roku 1968 miał przedstawić te wydarzenia oczami młodych filmowców z krajów, które wzięły udział w tej interwencji. Powstał bardzo interesujący zbiór narracji, które opowiedziane zostało przez pokolenie dzieci i wnuków. To rozliczenie, które jest bogatsze o nowe sposoby patrzenia na historie, w tym przede wszystkim docenienie jako źródła wiedzy historycznej nieoficjalnych archiwów, historii mówionej, wspomnień drugoplanowych uczestników wydarzeń, pełne włączenie do narracji historycznej nie tylko militarnego i politycznego ale także cywilnego i egzystencjalnego aspektu toczonych konfliktów.

„Piszę do Ciebie kochanie”, to jak stwierdza doktorantka: „analiza instrumentów propagandy wojennej i narzędzi manipulacji politycznej używanych tak podczas okupacji Czechosłowacji w 1968 roku jak i w odniesieniu do dzisiejszych metod wpływu na opinię publiczną.” Wreszcie w filmie tym dodać do tych bardzo ważnych kwestii trzeba ważny element jakim jest dowartościowanie punktu widzenia kobiet. Film Szymków w interesujący sposób spleta jak sama doktorantka pisze podkreślając feministyczny wątek tej opowieści „jak warkocz” kilka wątków. Na planie pierwszym mamy historię Ireny, która jest narratorką filmu i jej męża młodego czołgisty Tadeusza. Irena bierze ślub z Tadeuszem w przeddzień inwazji Ludowego Wojska Polskiego na swojego sojusznika i partnera w RWPG i Układzie Warszawskim Czechosłowację. Tadeusz ze swoją jednostką pancerną bierze udział w interwencji i pisze listy do swojej młodej żony. Kiedy słuchamy słów pisanych przez Tadeusza o jego zagubieniu i bezsensie działań wojskowych, mimo ich bardzo ogólnego charakteru trudno uwierzyć, że takie listy przepuszczone zostały przez wojskową cenzurę.

Opowieść o Tadeuszu i Irenie obrazowana jest ich aktualnymi zdjęciami filmowymi wykonanymi przez operatorkę Zuzannę Kernbach. Widzimy parę kochających się nadal ludzi pięćdziesiąt lat po dramatycznych wydarzeniach opisanych w listach. Ona z miłością patrzy na męża, który ubrany w wojskowy mundur wyraźnie nie może ukryć swojego zakłopotania.

Drugim ważnym wątkiem tej historii jest odbywający się równoległe do inwazji Międzynarodowy Konkurs Piosenki w Sopocie. To w czasach PRLu jedna z najważniejszych

impresz kulturalnych o wielkim znaczeniu propagandowym i politycznym. Podobnie jak organizowane w Poznaniu Międzynarodowe Targi miały być świadectwem przodującej roli państw socjalistycznych w światowej gospodarce tak festiwal w Sopocie miał być świadectwem ich równoprawnego miejsca w rozrywce. Niespodziewane działania zbrojne potępione przez świat zachodni zepsuły atmosferę festiwalu i spowodowały jego bojkot przez artystów z Zachodu i Jugosławii. Ale jak to się dzisiaj mówi „the show must go on”. Służba Bezpieczeństwa dwoi się i troi w wysiłkach by zapobiec możliwym protestom ze strony publiczności, raportuje nastroje społeczne, cytuje w sprawozdaniach nieliczne ulotki. Atmosferę istic orwellowskiego zakłamania rzeczywistości potęgują cytowane przez autorkę fragmenty filmów instruktażowych używanych przez SB do szkolenia swoich konfidentów. Nadmierna i sztuczna radość enerdowskiej piosenkarki Edith Hass kontrastowana jest twarzami zrozpaczonych i rozłoszczonych Czechów widzianych z pokładów jadących czołgów. Wesoła sopocka piosenka, której prostacki refren brzmi jak sadystyczny przymus do radości miesza się ze zdjęciami leżących na ulicach trupów. Kluczową rolę w tym filmie odgrywa found footage, krytyczna i twórcza praca archiwalna z materiałami pozyskiwanymi ze zbiorów różnych instytucji. Materiał archiwalny jak dowiadujemy się już z tytułu rozprawy doktorskiej służy do rekonstrukcji czasu, miejsca i przeżyć, ale co równie ważne pomaga zbudować szerszy kontekst, tło historyczne, obyczajowe, pomaga budować atmosferę filmowej opowieści i przede wszystkim używane w kreatywny sposób buduje twórczo elementy narracji fikcyjnej, pomaga tworzyć to co ulotne, uczucia i odczucia bohaterów, pokazuje przebłyski ich osobistych doświadczeń. Film kończy się w niezwykle dramatyczny sposób, historia bezwolnych i nic nie znaczących wykonawców rozkazów spuentowana jest dramatycznym zapisem samospalenia Ryszarda Siwca, który dokonał tego publicznego, spektakularnego samobójstwa w proteście przeciwko okupacji Czechosłowacji i w proteście przeciwko społecznej obojętności wobec tego faktu. Choć Magdalena Szymków ze swoimi bohaterami postępuje bardzo empatycznie, nie ocenia ich i przedstawia ich w pozytywnym świetle, ostatnie kadry filmu w bardzo dobitny sposób stawiają pytanie o odpowiedzialność uczestników tamtych wydarzeń. Pytanie tym bardziej aktualne, że obecnie zadane w cieniu

wojny toczonej w imię tych samych imperialnych interesów w Ukrainie. Czy Tadeusz jest niewinną ofiarą tamtych wydarzeń, czy jako żołnierz i okupant, wypełniający rozkazy swoich przełożonych ponosi część odpowiedzialności za tragedię Praskiej Wiosny? Warto w tym miejscu sięgnąć po przemyślenia Marcii Shore, która w opublikowanym na łamach Krytyki Politycznej artykule rozważa kwestię odpowiedzialności w kontekście aktualnie toczącej się zbrojnej napaści Rosji na Ukrainę:

„...gdzie leży granica między determinującym charakterem warunków historycznych a sprawczością jednostkową? W latach 60. wschodnioeuropejscy filozofowie – Karel Kosík, Jan Patočka, Leszek Kołakowski – doszli do wniosku, że jedno drugiego nie wyklucza, że nie ma mowy o albo-albo: między subiektywnymi decyzjami a obiektywnymi okolicznościami zawsze zachodzi interakcja. Choć zawsze osadzeni w jakimś kontekście, nie jesteśmy bezwolni. Jesteśmy kształtowani przez struktury nawet wówczas, gdy sami te struktury kształtujemy. W efekcie filozofowie ci posunęli się do twierdzenia, że odpowiedzialność nie jest przygodną relacją wobec tego czy owego, lecz konstytutywnym elementem bycia każdego z nas.”

Film zrealizowany przez Magdalенę Szymków jest niewątpliwie bardzo interesujący w warstwie formalnej, ale także stawia nas jako widzów przed ważnymi pytaniami o pamięć, historię, odpowiedzialność jednostki i odpowiedzialność społeczną. Są to ważne, aktualne i potrzebne pytania. Na koniec warto zatrzymać się nad formalnym aspektem użycia przez autorkę materiału found footage. Czy „Piszę do Ciebie kochanie” nazwałbym typowym filmem found footage? Mimo wszystko nie. Stwierdziłbym raczej, że jest to film dokumentalny z bogatym wykorzystaniem materiałów archiwalnych. Autorka nie posuwa się bowiem w swoich działaniach tak daleko jako przywoływani przez nią międzynarodowi twórcy awangardy filmowej, czy choćby wspomniany w pracy doktorskiej Maciej Drygas w swoim znakomitym dziele „Jeden Dzień w PRL”. Duże fragmenty filmu Szymków zawierają kreatywne wykorzystanie materiałów archiwalnych, w których tworzą one nowy autorski świat, nie jest to jednak całość filmu. Wartość filmu Szymków nie polega na stworzeniu modelowego dzieła found footage, lecz na umiejętnym pomieszaniu konwencji oraz

skontrastowaniu różnych poziomów narracji, tych intymnych, osobistych, prywatnych, niepewnych i nieobiektywnych z wydarzeniami historycznymi, które jak walec przetoczyły się po życiu zwykłych anonimowych ludzi.

Konkluzja

Po zapoznaniu się z bogatym, rozległym i zróżnicowanym dorobkiem artystycznym i pedagogicznym oraz pracą doktorską stwierdzam, że zarówno przedstawiona praca teoretyczna jak i twórcza, spełniają warunki określone w *Ustawie o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* i stanowią oryginalne dzieło artystyczne. W związku z tym wnioskuję o nadanie pani magister Magdalenie Szymków stopnia doktora w dziedzinie - sztuki, w dyscyplinie artystycznej — sztuki filmowe i teatralne.

Poznań 9.09.2022